

СУТНІСТЬ ТА РОЛЬ КУЛЬТУРИ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В УПРАВЛІННІ ЯКІСТЮ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

А.Ю. Андрійцьо, аспірант кафедри менеджменту Національного університету водного господарства та природокористування, м. Рівне

На дивлячись на те, що наука про культуру почала своє формування на рубежі 19-20 ст., і сьогодні основні її здобутки активно використовуються у всіх галузях знань, як на теоретичному, так і практичному рівнях. Вона виникла на стику багатьох гуманітарних наук, які активно наповнювали її зміст різноманітними специфічними аспектами, які в мозаїчній сукупності утворили і обґрунтували складне багатогранне і багатовимірне знання. В його основу закладено окремі наукові підходи соціології, психології, етнології, політології, філософії, управління, екології тощо, які в сумі складають узагальнене проблемне поле міждисциплінарних досліджень і отримують назви, які у різних формах і видах використовують поняття культури. До них належать: філософія культури, культура виробництва та життєзабезпечення, культура управління, політична, економічна, екологічна культура та ін.

Основне їх призначення за допомогою «експліцитних понять та аналітичних процедур (образ мислення, ментальність, світогляд, ідеали, цінності, установки та орієнтації)» [1, с. 287] вивести на новий рівень сприйняття того чи іншого предмету, процесу чи результату життя та діяльності, усвідомити персональну відповідальність за поведінку, яка ставить під загрозу існування майбутніх поколінь та здійснює негативний вплив на навколишнє як соціальне, так і природне середовище.

Минуле століття, особливо друга його половина, ознаменувалася значними здобутками у даному напрямі. Найбільшими з яких, без перебільшення, можна вважати перехід до формування культури «м'якого» управління розвитком систем «природа-суспільство» включивши екологію в триедину стратегію збалансованого її розвитку [2, с.19], цілі і взаємозв'язки якої досліджуються в межах теорії стійкого розвитку та теорії зовнішніх впливів (див. рис.1).

Таким чином, за допомогою розглянутих моделей, ілюструється гармонійний взаємозв'язок між зазначеними підсистемами культури, вказується місце і роль означеного «організуючого начала», яке забезпечує ефективне функціонування та управління розвитком як системи, так і усіх її сфер. В моделі стійкого розвитку, на нашу думку, воно може бути зосереджене у сфері повного поєднання усіх цілей [3], а у моделі зовнішніх ефектів в умовному трикутнику, який передбачає екологізацію і управління усією множиною зв'язків і відносин між складовими елементами системи. Відповідальність за формування, оцінку рівня досягнень та управління розвитком системи загалом, повною мірою, покладається на підсистему X_1 – людина, група, суспільство (або соціальна сфера).

а) модель стійкого розвитку [4, с.731];

б) модель соціоекологоекономічної системи [5, с. 54]

Рисунок 1 - Моделі культури як соціоекологоекономічної системи

Якщо розглядати культуру як сукупність досягнень певного виду діяльності (у даному випадку екологізація та екологічне управління), культура екологічного менеджменту (КЕМ) почала своє формування у 60-х роках минулого століття з розробки правових основ охорони навколишнього середовища. Цей процес здійснювався як на національному, так і на міждержавному рівні у таких країнах як Радянський союз, США, Японія та ряді країн західної Європи. В результаті чого були прийняті національні закони, міжнародні декларації та програми, які тою чи іншою мірою визначали загальні аспекти управління природокористуванням, охорони навколишнього природного середовища, розробку політики в області оточуючого середовища.

До кінці 80-х років виявилось, що досягнути змін в природоохоронній політиці не вдалося. Сформована система природокористування не відповідала тогочасним вимогам господарювання, інтенсифікації виробництва, не існувало дієвих економічних стимулів у підприємств та організацій для розвитку природоохоронної діяльності, ресурсозбереження, впровадження маловідходної діяльності. У 90-х роках

починається етап активного реформування процесу управління - вводиться плата за забруднення, утворюються фонди природокористування, розробляються стандарти у галузі систем екологічного менеджменту, з якого, на думку багатьох авторів, розпочинається етап розробки методології екологічного менеджменту та формування загальної системи управління оточуючим середовищем.

За останні два десятиліття прийняті глобальні та національні екологічні політики, програми та плани дій, напрацьовані основи теоретичні та законодавчо-нормативні документи для вирішення екологічної проблематики. Відбулось становлення вітчизняної наукової школи, яка має власні напрацювання теоретико-методологічних засад екологічного менеджменту. Вагомий вклад в триманні результати зробили праці таких науковців як Бойчук Ю.Д., Галушкіна Т.П., Гармідер Л.Д., Іванюк Д.П., Кожушко Л.Ф., Лук'янихін В.О. Макарова Н.С., Мельник Л.Г., Михальчук Л.В., Михайлюк О.Л., Саталкін Ю.М., Семенов В.Ф., Скрипчук П.М., Шевчук В.Я., Шульга І.В. та ін.

Теоретичні досягнення та практичні розробки вітчизняних вчених становлять міцну основу для формування власної КЕМ як сукупності знань і самостійної концепції, роль якої в управлінні якістю навколишнього середовища величезна. Але, на жаль, її значення зменшується через те, що екологічний імператив слабо проникає у колективну свідомість, у пріоритети суспільно-виробничих відносин і потреб українців.

Отже, КЕМ як складна і динамічна система цінностей, очікувань і принципів функціонування формальних і неформальних організацій, поведінки особистості як працівника та свідомого громадянина, має дуже низький рівень порівняно з іншими європейськими країнами. Хоча, слід зазначити, що вона поступово розвивається у напрямку виникнення поодиноких громадських прагнень і дій, з метою вплинути на якість довкілля.

Таким чином, сьогодні КЕМ це нова і важлива складова управління навколишнім середовищем, запорука відповідності якісних показників природних умов потребам людини та усієї біоти, тобто індикатор якості. КЕМ може визначатись як сукупність досягнень в організації і здійсненні екологічного управління, яке передбачає обов'язкове дотримання спеціальних умов екологічних нормативів, правил та обмежень, використання прогресивних ресурсо- та енергозберігаючих техніки та технологій, періодичну оцінку рівня усіх досягнень, а також добровільне та ініціативне дотримання вимог, які ставляться до процесу управління і до працівників, й обумовлені екологічними принципами і нормами права, моралі і етики.

КЕМ визначається на основі оцінки досягнення основних цілей екологічного управління і прагнення постійного поліпшення та удосконалення. Методичним інструментарієм сьогодні служить сертифікація на відповідність вимогам системи екологічного менеджменту, внутрішній чи зовнішній екологічний аудит діяльності підприємства чи окремого підрозділу, підготовка нефінансового звіту впровадження принципів екологічної відповідальності тощо.

Тому, подальші дослідження у напрямку розробки організаційно-методичних засад культури екологічного менеджменту та формування засобів управління її розвитком вважаються надзвичайно актуальними та перспективними, спрямованими на поступовий перехід від домінуючого пасивного до активного екологічного менеджменту.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Культурология XX век. Энциклопедия. Т.1. – СПб.: Университетская книга, ООО «Алетейа», 1998. – 447с.
2. Екологічне управління: Підручник / В.Я. Шевчук, Ю.М. Саталкін, Г.О. Білявський та ін.. – К.: Либідь, 2004. – 432с.
3. Кожушко Л.Ф., Андрийце А.Ю. Культура экологического менеджмента как составная устойчивого развития // Международный журнал «Устойчивое развитие», брой: 1 июль 2011. – Варна, Болгария. – С.31-33.
4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням. Підр. - / За заг. ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2008. – 785с.
5. Царенко О.М., Несветов О.О., Кадацький М.О. Основи екології та економіка природокористування. Курс лекцій. Практикум: Навчальний посібник. – 2-ге вид., стер. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2004. – 400с.